

Mens en Wereld

8e Jaargang no. 6 - Juni 1953

MAANDBLAD VOOR BUITENKERKELIJKEN ★ UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

GELOOF IN EIGEN OVERTUIGING

Is het rumoer enigszins verstild? Wordt het weer mogelijk veidachtmaking en laster tegen het Humanistisch Verbond achterwege te laten en het normale geestelijke contact te herstellen? Ik durf deze vragen niet zonder meer met „ja” te beantwoorden. Er is immers de laatste maanden een en ander mogelijk gebleken, dat velen in ons land voor ónmogelijk hadden gehouden en waarover zij schande spreken. Wie garandeert ons, dat het zich niet herhaalt? Maar er is ook een reactie merkbaar. Wellicht is een dieptepunt van Nederlands geestelijk leven achter de rug.

Terugblikkend wil ik allereerst vaststellen, dat een belangrijk deel van het Nederlandse volk bij voortdurend in zijn diepste levensovertuiging werd gehoond en gekrenkt, een levensovertuiging, die een lange en eerbiedwaardige traditie in ons volk bezit en die de zedelijke en geestelijke waarden voor enkeling en gemeenschap verdiept en versterkt. Die hoon en die krenkeling kwamen, helaas, van godsdienstige zijde. Welke waren de gevolgen? Vele godsdienstige Nederlanders hebben zich ervoor geschaamd en er zich verre van gehouden. In deze mensen bleef zodoende de waarborg voor geestelijk contact tussen de dragers van verschillende levensopvattingen, een contact, dat juist een geestelijk zo gedifferentieerd volk als het onze broodnodig heeft. Een ander gevolg is geweest, dat de belangstelling, ook juist in godsdienstige kringen, voor het moderne humanisme steeg. Intussen ging en gaat de groei van het Humanistisch Verbond ononderbroken dóór.

Maar deze gevolgen tellen weinig bij wat ik thans aan de orde wil stellen: nergens heeft men zich in de brede humanistische kring door die hoon en die laster laten verleiden tot een anti-godsdienstige en een anti-kerkelijke houding. Ten aanzien van die hoon en die laster is de bekende verklaring van het Hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond de tolk geweest van de moderne humanisten en hun geestverwanten. Uit die verklaring sprak een waarachtige humanistische stem, een sterk geloof in de eigen levensovertuiging. Deze gang van zaken acht ik van het allergrootste belang. Het betekent immers, dat de moderne humanist niet leeft uit gevoelens van afkeer of haat tegen godsdienst en kerk. Was er ook maar iets van zulke gevoelens sluimerend in hem aanwezig geweest, het zou tot leven gewekt zijn door de wijze waarop van godsdienstige zijde de waarheid, waaruit hij leeft, werd bespot en tot een caricatuur gemaakt. Maar niets daarvan gebeurde, hoezeer hij er ook toe getergd werd. Dit bewijst nog eens te meer — en hoe verheugend! — de volwaardigheid van de humanistische levens- wereldbeschouwing. Dat zijn dikke woorden; heel eenvoudig wil het zeggen, dat het geestelijk leven van de

gewone niet-godsdienstige Nederlander een eigen en zelfstandig geestelijk leven is, waarin godsdienst en kerk positief noch negatief een rol spelen. Bezinning op de grote levensvragen en verdieping in al wat het eigen leven en dat van de gemeenschap écht raakt, gebeuren daarbij van de menselijke situatie uit. Dat is het punt van uitgang, en vandaar straalt al wat er geestelijk in hem omgaat uit naar wat de mens in steeds wijder kringen omringt. In het menselijke ligt voor hen de bron en de waarborg van het geestelijke en het zedelijke. Zo verstaat hij het leven, of liever, zo leeft hij, met de vanzelfsprekendheid, waarin ieder mens geestelijk leeft als het goed is. En in die vanzelfsprekendheid hebben wij elkander te respecteren; zo niet, dan schenden wij elkander in wat het diepst, het meest eigen persoonlijke is.

Ik sprak dezer dagen met een jonge soldaat over vragen van levensbeschouwelijke aard. Als ik een goede daad verricht, zei hij, doe ik dat, om later een iets beter plaatsje in de hemel te krijgen. Uit deze woorden klonk zijn vanzelfsprekendheid! Ik dacht aan de jonge man uit een Deense verzetsfilm. Toen ze hem vroegen, waarom hij in het verzet was, antwoordde hij: Ik zou me schamen als ik het niet gedaan had. Dat wil dan zeggen: hij zou het menselijke in zich te kort gedaan hebben. Dat was zijn vanzelfsprekendheid.

Het is deze laatste vanzelfsprekendheid, die in de afgelopen maanden van godsdienstige zijde werd bespot en bespogen. Ik geloof nog altijd, dat dit gebeurde omdat de humanisten niet godsdienstig zijn. Want in al dat geschrijf en gepraat tegen het humanisme en tegen de humanisten ontbrak het besef van wat het humanisme voor de humanisten betekent. Het komt mij voor, dat de humanisten in Nederland door deze campagne der onverdraagzaamheid zich meer bewust zijn geworden van hun geestelijke zelfstandigheid ten aanzien van godsdienst en kerk. De hardnekkige verwijten van anti-godsdienstigheid en anti-kerkelijkheid blijken ten aanzien van de moderne humanisten in Nederland hun zin te hebben verloren. Ze zullen nog wel enige tijd blijven klinken met andere woorden uit de oude doos. Met de werkelijkheid van het moderne humanisme hebben ze echter niets meer te maken. Dat humanisme heeft zijn eigen positieve leven, praktisch in vele opzichten aan dat van andersdenkenden gelijk, op andere punten weer verschillend, maar altijd zo, dat het voor vele Nederlanders, om bij ons land te blijven, de geestelijke wereld is, waarbij ze het kunnen uithouden omdat ze er vanzelfsprekend in kunnen leven.

B. C.

ACTUALITEITEN

● *Bedenklijk trefpunt.* In „De Friese Koerier” heeft Fedde Schurer gewezen op het bedenkelijke vertrouwd maken van kinderen met het militaire bedrijf, waarbij openbare en christelijke scholen eendrachtig samengaan. Een gezamenlijk schoolfeest stuitte ergens af op om des beginsels wille onaanvaardbare zondige draaimolens, ja heus. Maar, zegt Schurer, „de antithese van de draaimolen werd opgeheven in de synthese van het kanon”. De bioscoop is een groot kwaad in de ogen van veel ouders, maar een demonstratie van instrumenten om mensen uiteen te rijten is normaal. Humanisten zijn tegen schotjes en zuiltjes, maar ze dienen er mede tegen te waken, dat kinderen van christelijke en openbare scholen alleen maar op uitnodiging van Mars tot elkaar mogen komen.

● *Gevangeniswezen.* Sedert Juni is het mogelijk, dat gevangenen voor hun geestelijke verzorging behalve op kerkgenootschappen ook op andere genootschappen op geestelijke grondslag een beroep kunnen doen. Voor gevangenen, die niet tot een kerkgenootschap behoren en uiteraard in hun afgescheiden toestand juist een voor hen passende geestelijke steun zo hard nodig hebben, is dit van groot belang. „Rechtgeaarde christenen”, schreef de Groene, „zullen zich hier over verheugen”. Laten zich christenen noemenden, die zich niet verheugen nu eens bij zichzelf nagaan, waarin hun rechtgeaardheid zou moeten bestaan.

● *Het humanisme in de belangstelling.* De Rooms-Katholieke actie — of ook wel „rel” volgens sommigen — tegen het H.V. en het humanisme heeft ontegenzeggelijk het gevolg gehad (niet gewild door de agerenden), dat velen opmerkzaam zijn geworden op een beweging en een vereniging, die tevoren óf zich er niets van hadden aangetrokken óf er niets van wisten. Laat ons dit succes rustig incasseren; verder hebben de heren zich vaker zelf geblameerd dan ons geschaad. Dat laatste hebben ze juist helemaal niet gedaan. Van de belangstelling van andere kant getuigen: 1e een artikel van Prof. Banning in „Wending” (Meinummer) getiteld: Het Humanisme in het geding; 2e een kostelijk boekje van ds K. H. Kroon „Stenen voor stenen? Gesprek over kerk en humanisme.” Op dit boekje komen we in dit blad terug.

● *Volksbederf.* Een van de ergste „bronnenvergiftigingen” (het woord is van de ons al van andere matigende en verstandige artikelen bekende pater van der Wey) in de R.K. pers is een artikeltje in de „Gazet van Limburg”. In dit artikeltje wordt aan het H.V. toegeschreven een brochure te hebben verspreid waarin de kerk verant-

Niet ter zake

In het nummer van 2 Mei 1953 van *Tijd en Taak*, het weekblad voor evangelie en socialisme schrijft een auteur, onder het pseudoniem Korzelige Kes. Deze schuilnaam zal ontleend zijn aan een bekend gedicht van Brederode, *Boerengezelschap*, waar deze Kes, als een boerenpummel uit de buurt van Vinkeveen, in voorkomt. Dat iemand zich, met een zekere voorliefde, met een ruzie-makende boerenpummel wil vereenzelvigen is wonderlijk maar dat deze auteur ook schrijft als een boerenpummel is beslist onaangenaam. In een artikeltje *Ter zake* schrijft hij dat het H.V. zich beklaagt over soms unfair bestrijding, vooral van Rooms-Katholieke zijde en die klacht begrijpt hij. Dat het Verbond pleit voor erkenning van het humanisme: „ik kan erin komen” schrijft Kes.

Hij neemt graag kennis van de uiting van het Verbond; „dat de humanist ten volle bereid is de opvattingen van de Christen te respecteren” en hij gelooft ook dat dit het beginsel van het humanisme is. Hij meent echter dat voorzitter van Praag de tekst van Jacobus 3:2 ontgaan is: „want wij struikelen allen in velerlei opzicht; wie in zijn spreken niet struikelt, is een volmaakt man”. Dan volgen enige voorbeelden van personen die bepaald onvriendelijke dingen geschreven hebben over dominees, pastoors en over het christelijk geloof zelf. Multatuli, A. M. de Jong, ter Braak, Vestdijk, de Kadt, Gomperts en Pos weet Kes allemaal op te noemen.

Het is niet de tijd en ook niet de taak van dit overigens zo respectabele weekblad om Korzelige Kes zo rancuneus te laten schrijven. Waarom begint hij bij Multatuli? Waarom niet bij Voltaire of bij van Vloten of bij Julianus de Afvallige? Waarom put hij uit schrijvers die bij mijn weten, op één na geen leden van het H.V. zijn? Waarom uit passages van deze schrijvers geconcludeerd dat het H.V. struikelt en toch onverdraagzaam is? Merkt hij in het Verbond een geest van onverdraagzaamheid? D.w.z. is hij bang dat wanneer het Verbond daartoe de macht had, aan

woordelijk wordt gesteld „voor de neurotische angst van de Westerse wens voor het sexuele”. Pater van der Wey toont aan dat die brochure *niet bestaat* en dat het H.V. zich juist geheel anders heeft uitgelaten.

Het gaat er niet om of een Zuidelijk blad zich eens vergaloppeert, maar de mentaliteit van domweg en zonder begrip van eens anders waardigheid maar wat te beweren is zo bedenkelijk. Humanisten zullen zich niet op de borst slaan, dat zij zulke beste mensen zijn, maar tot zulke praktijken zullen zij eenvoudig hun toevlucht nooit *kunnen* nemen.

christenen de mond gesnoerd zou worden? Als hij dat meent had Kes het recht zo te schrijven, maar zelfs Kes weet wel beter. Wat hindert hem zo? Wel dat door de opvoeding van schrijvers als de door hem genoemden dominees en pastoors „schertsfiguren” zijn geworden en gelovige Christenen „domme naievelingen of schijnheilige huichelaars”. Zouden er ook wel eens dominees en pastoors geweest zijn en nog zijn die de mening door hun eigen optreden doen postvatten, ook zonder de kwaadaardige woorden van genoemden?

En ook al zouden allen leden van het Verbond geweest zijn en nog zijn, waarom mag de humanist maar steeds door behandeld worden als een zedelijke minderwaardige, als een tweederangsburger, als een hoogmoedig rationalist, als een gevaar voor de samenleving, waarom moet hij zich laten beledigen in zijn levensovertuiging en waarom moet het christendom en zijn dienaars altijd en overal in de watten gepakt worden? Wat zou Kes eigenlijk willen? Dat het H.V. een gekuiste uitgave van Multatuli zou uitgeven of Vestdijk zou verbieden over de godsdienst te schrijven of ter Braak's boeken opkopen om te vernietigen? Nee, zal Kes zeggen, maar de hand in eigen boezem steken en zeggen: „Ook wij struikelen, laten we dus niets zeggen over andere struikelaars”. Nou en als wij dat dan deden dan zou Nederland, en als Kes propaganda maakte de hele wereld, een zoete, saaie, vriendelijke, begripvolle en angstvallige troep worden, zonder een sprank humor, strijdlust, felheid en zedelijke verontwaardiging.

Maar nu ter zake. Er zit achter dit boereengepraat veel meer. Kes is niet verdraagzaam, Kes heeft de grote les uit Matth 7:12 niet begrepen, want Kes zou de humanist het recht willen ontnemen te schrijven wat hij meent dat gezegd moet worden. Alleen de zwakke wil verbieden. Het probleem der verdraagzaamheid is blijkbaar veel te zwaar voor dit boerenhoofd. Brederode eindigt zijn gedicht dan ook als volgt: „Mijdt den boerenfeesten, zij zijn zelden zo zoet, of 't kost iemand zijn bloed”.

Dat wij allen struikelen dat weten zelfs humanisten, maar dat Kes zo struikelde, dat weten de humanisten nu pas.

B.

MENS en WERELD

is het orgaan van het Humanistisch Verbond. **Redactieraad:** H. Bongers, Dr J. C. Brandt Corstius, Ing. B. J. Max, Dr O. Noordenbos, Mr A. Stempels. **Adres Redactie:** Oranjestraat 38, Amersfoort. Copie vóór de 1ste van de maand inzenden. — **Adres Administratie:** Bleyenburgstraat 1, tel. 10163, Utrecht. Postgiro 304960 t.n.v. Hum. Verbond.

Van over onze Grenzen

Nadat wij in Augustus '52 een internationaal Humanistisch Congres in ons midden hebben gehad met als slot de oprichting van de International Humanist and Ethical Union (I.H.E.U.), is het alleszins begrijpelijk dat er uit ons Verbond stemmen zijn opgegaan van leden, die graag op de hoogte willen komen en blijven van wat er in het buitenland also omgaat in onze kringen. Dit verlangen is des te begrijpelijker nu ons Verbond na het congres in Haarlem is toegetreden tot die I.H.E.U.

Gaarne geef ik dus gevolg aan het verzoek van de redactie van M. en W. maandelijks het een en ander te schrijven over onze zusterorganisaties, waarbij ik mij voorstel speciaal aandacht te wijden aan de diverse organen die in het buitenland worden uitgegeven. Ik meen namelijk dat wij uit verschillende tijdschriften enz. nog de beste indruk kunnen krijgen van wat daar in de verenigingen buiten ons land gebeurt. Want dit moeten wij ons vooral goed voor ogen houden, een brede manier van werken zoals het Verbond die in Nederland voorstaat, is in het buitenland, althans voor zover mij bekend, niet te vinden. De meeste organisaties bepalen zich tot het houden van min of meer culturele bijeenkomsten, discussiegroepen, radiovoordrachten en vooral publiceren zij hetzij wekelijks, maandelijks of twee- en driemaandelijks, tijdschriften en kleinere blaadjes. In dit opzicht staan wij bij onze buitenlandse vrienden ver ten achter. Daarentegen is onze manier van werken veel omvattender en ons ledenaantal, in verhouding tot de grootte van de bevolking bij onze burenen en overzee, zeer talrijk. Een uitzondering maakt slechts de ruim 75 jaar oude American Ethical Union, die met zijn 12 Societies, verspreid over een belangrijk deel van de States, evenals wij, sociaal georiënteerd is en er zelfs twee scholen op nahoudt, in New York zelf en in de buurt; zij organiseert ook zomerkampen voor jongeren en zij onderhoudt o.a. ook Zondagscholen. Zij geeft een tweemaandelijks tijdschrift, de Standard, uit waarin sociale, filosofische en religieuze onderwerpen besproken worden en publiceert bovendien een maandelijks mededelingenblad van algemeen belang voor haar beweging, genaamd Ideals at Work.

De American Humanist Association heeft dit alles niet, een ledenaantal interesseert haar niet zo zeer, maar zij geeft een tweemaandelijks tijdschrift, de Humanist, uit, dat naar mijn mening tot het beste behoort wat op dit gebied verschijnt. Daarnaast drukt zij zes maal per jaar een zogenaamd nieuwsbulletin voor de leden.

Intussen moet ik mijn lezers voor uitvoeriger inlichtingen aangaande de Amerikaanse verenigingen verwijzen naar het artikelje over Amerika, dat ik in Septem-

ber 1949 voor ons maandblad schreef, anders zou ik te veel in herhaling treden en te veel plaats nodig hebben.

In Engeland zijn het vooral de British Ethical Union met ondergroeperingen zoals de Forest Group, de French Ethical Society, de Manchester Humanist Fellowship en de meer zelfstandig werkende en zeer oude Ethical South Place Society, die de humanistische gedachte dienen. De eerste geeft een klein maandelijks geschriftje uit, News and Notes, dat veel eenvoudiger en makkelijker te begrijpen is dan het fraaie en uitmuntend geredigeerde driemaandelijks tijdschrift, Plain View, dat wel uitsluitend voor intellectuelen bedoeld schijnt. Ook Monthly Record (maandelijks uitgave van de South Place Ethical Society) is een zeer leesbaar en aangenaam geschreven klein blaadje, dat tevens verenigingsnieuws brengt.

Laat ons nu een grote sprong maken en op India wijzen, waar de Indian Rationalist Association een maandblad uitgeeft, Indian Rationalist, terwijl er tevens een weekblad verschijnt, Radical Humanist, orgaan van de Radical Humanist Movement, dat ik evenwel tot nu toe niet zelf onder ogen kreeg. De hele beweging in India is zeer links georiënteerd, zonder zich nochtans in communistisch vaarwater te begeven.

Hetzelfde kan gezegd worden van de Rationalist Society in Australië, die zeer dicht bij de Nederlandse Vrijdenkersvereniging, de Dageraad, staat en een maandblad, de Rationalist, uitgeeft. Tot zover de Angelsaksische landen.

Wij kunnen het slechts betreuren dat in een zo bij uitstek humanistisch gezind land als Frankrijk geen humanistische beweging bestaat. Slechts de Libres Penseurs zijn er als onderdeel van de Wereldunie van Vrijdenkers georganiseerd.

In Zwitserland bestaat de Freigeistige Vereinigung der Schweiz; zij geeft een maandblad, Freidenker, uit dat veel overeenkomst vertoont met de Nederlandse Vrijdenker. Sedert Januari 1953 verschijnt bij hen ook een maandelijks tijdschrift, Befreiung (Zeitschrift für kritisches Denken), dat een uitmuntende indruk maakt.

De Deutsche Volksbund für Geistesfreiheit is de overkoepelende organisatie voor alle vrijdenkersverenigingen in West Duitsland. Een belangrijke groep, hierbij aangesloten, is de Deutsche Monistenbund, in 1906 door Haeckel gesticht, vanzelfsprekend in 1933 door Hitler ontbonden en na de oorlog nieuw opgericht. De Volksbund geeft het zeer leesbare maandbladje Geistesfreiheit uit.

De Ethische Gemeinde in Oostenrijk, die eigenlijk een filiaal van de American Ethical Union is, heeft helaas weinig meer om het lijf. Zij schijnt vóór de oorlog

vooral in Wenen uitstekend werk verricht te hebben, speciaal op sociaal gebied. Een mededelingsblaadje verschijnt drie á vier maal jaarlijks.

Ten slotte zij nog het Humanistisch Verbond in België genoemd, maar de activiteit staat nog zo aan het begin, dat er weinig over te zeggen valt.

De bovenvermelde verenigingen maakten, behalve de Zwitserse vrijdenkersorganisatie, allen deel uit van het Internationaal Humanistisch Congres. Een grote leemte was het, dat geen vertegenwoordigers uit Afrika of Latijns-Amerika aanwezig waren, afschoon dit grote gebied toch zeker belangstelling moet bestaan voor de humanistische gedachte. Wij moeten hopen dat op het volgend congres deze leemte gevuld zal zijn.

Dat de internationale verbondenheid daadwerkelijk bestaat, bleek in Februari bij de ramp, die ons land trof. Zowel de British Ethical Union als de American Humanist Association, de American Ethical Union en in het bijzonder de New Yorkse Society gaven naast schriftelijk medeleven ook stoffelijke blijken van belangstelling, voor welke gaven een hartelijk woord van dank hier zeker op zijn plaats is.

H. A. P.-S.

RELIGIE (III)

Humanisme en religie

In het Haagse godsdienstgesprek viel ook de vraag naar de brug tussen humanisme en religie; daarover willen wij ten slotte nog iets zeggen.

Voor de vraagsteller zelf bleek er geen brug te zijn. Voor hem was humanisme: verzet tegen clericalisme, niet minder en niet meer. En hoe dat met religie te verbinden zou zijn, dat bleef hem duister.

Nu lijkt ons de definitie: „humanisme is verzet tegen clericalisme” op zichzelf buitengewoon gelukkig. Juist daarom zo gelukkig, omdat ze niets teveel beweert. Het gaat in het humanisme dus alleen tegen kerkelijke (en andere!) pretenties, die voor het oordeel van de — overeenkomstig haar waardigheid royaal oordelende — rede niet houdbaar zijn. Hans Redeker, in zijn beschouwingen over het Internat. Humanistisch Congres („Vrij Nederland”) constateert, dat juist dit het is, dat het moderne humanisme met zijn verleden verbindt. „Het verzet tegen elke stroming en leer, die de mens van zijn menselijke mogelijkheden afhoudt en die een zo adaequaat mogelijk antwoord op de huidige wereldomvattende en onontkoombare vraagstukken op-leven-en-dood in de weg staat”. Redeker constateert dit met vreugde

en wij delen die vreugde graag. Zij geldt de zuiverheid van de definitie, en tegelijk daarmee de grotere ruimte, die erdoor geschapen wordt. Want als dit het humanisme kenmerkt, dan is dat humanisme per se iets anders dan een levensbeschouwing, die „buiten de wereld en de methoden der exacte wetenschappen geen zijns-aspecten en geen problemen meer erkent”. Dan kunnen de moderne psychologie en filosofie onder ons tot haar recht komen en dan is er, wanneer zij het clericalisme mede-afwijst, ook ruimte voor religie. Of en hoe deze dan echter met het humanisme „verbonden” kan worden, dat zal wel een vraag blijven, die slechts individueel oplossing vindt. Ons Verbond als zodanig kan natuurlijk geen religie als de zijne erkennen.

De wijze beperking intussen, die het Humanisme zich in de genoemde definitie oplegt, brengt m.i. een zeer veel grotere bewegelijkheid en vruchtbaarheid, en dus een grotere betekenis voor ons volksleven met zich mee. Er komt ruimte voor allerlei nieuwe gezichtspunten en overwegingen, er komt een wijder begrip voor en een objectieve waardering van wat „de anderen” zeggen en doen. Dat opent mogelijkheden van gesprek en samenwerking. Deze „anderen” zullen het gewicht van onze zuiverder critiek gerader erkennen; zij zullen oog krijgen voor de waarde van deze critiek en zij zullen — mede dank zij haar! — leren doordringen tot de wezenlijke kern van hun eigen overtuigingen. En, nog eens volgens Redeker, „(daarbij) doet zich het hoogst opmerkelijke feit voor, dat de mogelijkheid van gesprek met andersdenkenden groter wordt, zonder dat dit humanisme zijn oorspronkelijke en eigenlijke impuls en richting ontrouw wordt, terwijl het zich tegelijk duidelijker in een revolutionaire zin ontwikkelt. Revolutionair: want deelnemend aan de levensvernieuwing en omwenteling van de moderne mens”.

Men verwachtte van dit gesprek niet te veel en niet te weinig. Er zijn zeker duidende dogmatisch-levenden (kerkelijken, communisten en wat u maar wilt), die er geen belangstelling voor hebben. Maar er zijn ook anderen, en niet van de minsten! Ik denk aan het getuigenis (in „Widerstand und Ergebung”) van wijlen Pastor Bonhoeffer, in het Duitsland van vóór 1940 beschouwd als een zeer veel belovend theoloog, maar als vijand van het Nazi-regime gefusileerd: „Men probeert de mondig geworden wereld te bewijzen, dat zij zonder de voogdij van „God” niet bestaan kan. Deze aanval van de christelijke apologetiek op de mondigheid der wereld houd ik ten eerste voor zinloos, ten tweede voor onvoornaam, ten derde voor onchristelijk. De mens wordt opgeroepen, het lijden van God aan de god-loze wereld mede te lijden: hij moet „wereldlijk” leven en neemt juist daarin deel aan het lijden Gods. Christen-zijn

betekent niet op een bepaalde manier religieus zijn, maar mens-zijn. Niet een mensen-type, maar de mens schept Christus in ons”. Mij dunkt: met Christenen, die zó spreken, móet voor ons humanisten een levend en vruchtdragend contact mogelijk zijn.

Onze voorzitter (in „Een poging tot plaatsbepaling”) noemt religie „een beleving van dat wat meer is dan het eigen ik en waaraan de mens deel heeft op een wijze, die hem met het leven verzoent”. Een voorzichtige, zeer ruime, maar juist daardoor wel zeer bruikbare formulering. Geen onzer geestverwanten zal dit als per se onverenigbaar met zijn humanistische levenshouding kunnen verwerpen. Maar een andere vraag is natuurlijk, of ons Verbond als zodanig zijn beleid erdoor kan laten bepalen. Wij herhalen: een speciale humanistische religie is een onbestaanbaarheid. Toch zijn we er niet mee klaar, dat te constateren. Het Verbond is immers juist opgericht met het oog op de grote massa der buitenkerkelijken, om die in geestelijke zin een dak boven het hoofd te bieden. Met dit „dak” is iets bedoeld, dat althans enigermate te vergelijken zou zijn met de functie der kerken. Het is immers duidelijk, dat men niet in de laatste (maar in de eerste) plaats „geestelijke verzorging” ten opzichte van deze schare zal hebben te bedrijven. Welnu: dat zal alleen met „verzet tegen het clericalisme” toch weer niet gaan. Er moet iets positiefs zijn, waarvan men kan getuigen. Met louter negatieve sticht men niemand, d.w.z. bouwt men niets in hem op. Steun als deze, kon allen gegeven worden vanuit en tegen de achtergrond van een gefundeerde levensovertuiging. Wie zelf niet put uit die bronnen kan in de ander geen nieuwe krachten wekken. Wie zelf geen geloof in het leven heeft, kan in de ander geen geloof doen overvloeien. (Schonk in M. en W.). Nu, mij komt het voor, dat dit geloof in het leven moeilijk te onderscheiden zal zijn van wat wij vonden, dat religie was.

Het doen van „daden” is natuurlijk in het contact met de buitenkerkelijke van primair belang; zij zijn de minst verdachte getuigen van die liefde-tot-de-naaste, die ons moge drijven. Maar de „daad van het woord”, het stelselmatig toespreken, zal niet ontbreken. Hoe het daartoe ’t best komen kan, dat is waarschijnlijk het moeilijkst probleem, waarvoor ons Verbond zich geplaatst ziet. Een oplossing ervan zal, althans in de praktijk, wel moeilijk geheel buiten de religieuze aspecten van humanistisch leven om kunnen gaan.

Reden genoeg dus — hoe men er nu verder ook over denken mag — om aan de kwestie der religie intense aandacht te schenken en te blijven schenken. En tot deze aandacht op te roepen, was het voornaamste doel van mijn artikelenreeks.

J. M. ROELOFSEN.

ADOpteert een VACANTIEKIND!

In 1950 werd op initiatief van Humanitas een gemeenschappelijk comité van Humanitas en het Humanistisch Verbond gevormd, dat zich ten doel stelt gezonde kinderen, waarvan de ouders financieel niet in staat zijn hen in de zomervacantie naar buiten te laten gaan, een goede vakantie te bieden. In 1951 brachten ongeveer 100 kinderen gedurende twee weken in gezinnen buiten hun vakantie door. In 1952 was de uitzending van ongeveer 250 kinderen in een vergevorderd stadium van voorbereiding. Helaas kon het merendeel der kinderen niet uitgezonden worden in verband met de toen heersende kinderverlamming. Dit was voor de kinderen een zeer grote teleurstelling.

Voor deze zomer zijn er weer plannen gemaakt. Ongeveer 120 kinderen zijn reeds opgegeven voor een verblijf van 2 weken in gezinnen. Door de medewerking van de Stichting Vacantieverblijven Lagere Schooljeugd zullen dit jaar bovendien 70 kinderen van de leeftijdsgroep 9—14 jaar 14 dagen doorbrengen in het kamphuis De Beer, gelegen temidden van het gelijknamige natuurreservaat op het eiland Rozenburg.

Gelukkig beschikt het comité nog over een bedrag, dat vorig jaar niet uitgegeven werd. Maar ondanks dat komt er nog veel geld tekort om de kosten van deze uitzending te dekken. Het comité is echter reeds begonnen met het maken van afspraken, in de overtuiging dat U zult zorgen, dat het benodigde geld bijeenkomt. Hoeveel er dan tekort is? f 1.000,—.

Daarom vragen wij U bij het maken van Uw vakantieplannen een bedrag over te schrijven op postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, onder het motto „Adoptie”.

Elke f 10.— betekent een kind met vakantie!

Het witte doek

Films die een probleem aan de orde stellen en waarin niet op simplistische wijze een oplossing wordt gesuggereerd die de werkelijkheid geweld aandoet, vinden in het algemeen bij het publiek geen aftrek. De meeste mensen zoeken nu eenmaal in de behagelijke duisternis van de bioscoopzaal verstrooiing en prikkeling der afgestompte zinnen, zij willen er hun wensdromen beleven. Heeft niet Ilya Ehrenburg de film een „droomfabriek” genoemd? Geen wonder dus, dat de beide bovengenoemde films het zelfs in de kleine zich speciaal op betere programma's toeleggende theaters (de beide Uitkijken en 't Venster) niet „gedaan” hebben. Voor „Justice est faite” (als zo dikwijls verkeerd vertaald: „Het vonnis is geveld”) komt daar nog een tweede factor bij. De bijzonder knappe dialoog van Charles Spaak kan voor het begrijpen dezer film onmogelijk gemist worden en de gecomprimeerde ondertitels schieten dan ook deerlijk te kort. Wel wordt op enkele plaatsen een Nederlands gesproken commentaar ingelast, maar dit is stellig niet voldoende om in dit tekort te voorzien. Daarom leent zich een dergelijke film niet voor vertoning in een bioscoop, maar is zij wel uitermate geschikt voor een besloten kring, mits door een ter zake kundige ingeleid en liefst gevolgd door een gesprek tussen de inleider en het publiek. In Frankrijk en Italië worden dergelijke „forum”-avonden op vele plaatsen en regelmatig georganiseerd. Licht hier niet een taak voor de afdelingen van het humanistisch Verbond?

In „Justice est faite” snijdt Cayatte het probleem van de menselijke rechtspleging aan, waarbij hij uiteraard de in Frankrijk gebruikelijke juryrechtspraak ten tonele voert. Hij maakt het zich daarbij niet gemakkelijk. De verdachte, Elsa Lundenstein, is Litauise van geboorte, maar heeft in Frankrijk de graad van doctor in de medicijnen behaald. Zij is de maitresse van een collega in wiens kliniek zij werkzaam is en die, wetend dat hij aan een ongeneeslijke kwaal lijdt, haar heeft laten beloven dat zij hem, als zijn pijnen ondragelijk zouden worden, uit zijn lijden zou verlossen. Deze belofte doet zij gestand. Maar op het ogenblik dat zij deze moord uit genade begaat is zij de geliefde van een andere man, terwijl zij in het testament van haar eerste minnaar als universeel erfgename van een aanzienlijk vermogen compareert, hetgeen haar bekend was. De getuigendeskundigen verklaren dat de wetenschap geen heilmiddel voor de kwaal van de overledene kent en deze binnen enkele weken onherroepelijk aan zijn kwaal zou zijn bezweken.

Over deze „zaak” moeten nu oordelen een kellner, een aardappelenboer, een gedesillusioneerde vrouw van middelbare

★

Umberto D.

van Vittorio de Sica

Justice est faite

van André Cayatte

leeftijd, een gepensioneerde overste van het koloniale leger, een streng katholieke drukker, een winkelier en een man van de wereld met een opportunistische levensbeschouwing. Zij zijn door het lot aangewezen uit een twintigtal in het bevolkingsregister op elkaar volgende inwoners van het plaatsje. Volgens hun uitspraak (de meerderheid beslist) zal de rechter vonnis wijzen. Op ongeëvenaard knappe wijze laat de film nu zien, hoe het persoonlijk leven van elk der juryleden van doorslaggevende betekenis is voor het oordeel dat zij tenslotte vellen. Met één stem meerderheid wordt het „schuldig” uitgesproken en de rechter veroordeelt Elsa tot vijf jaar gevangenisstraf. Of daarmee tevens de juryrechtspraak veroordeeld is, daarover kan men na het zien der film van mening verschillen en hierover zou zich een interessante discussie kunnen ontwikkelen. Dit is een film voor zelfstandig denkende mensen die zich niet op een goedkope manier met een kluitje in het riet laten sturen.

Dat is evenmin de bedoeling van de grootste der Italiaanse cineasten die met „Umberto D.” misschien wel zijn meesterwerk heeft gewrocht. Zoals in de meeste van zijn films („Schoenpoetsertjes”, „Fietsendieven”) maakt hij geen gebruik van beroepsacteurs, maar van doodgewone mensen die echter door de toverstaf van zijn regie een volmaakte vertolking geven van de hun toegedachte rol. Het probleem dat hij behandelt is de materiële en geestelijke nood van de ouden van dagen, wier bestaan in een tijd van inflatie en woningnood eigenlijk een onmogelijkheid is geworden. Umberto D. Ferrari is een eenzame oude man, gepensionneerd ambtenaar, voor wie het leven alleen nog zin heeft, doordat hij moet zorgen voor zijn hondje, wat trouwens helemaal geen eenvoudige opgave is voor iemand wiens inkomen nauwelijks toereikend is voor het eigen vege bestaan. Hij eet in de gaarkeuken en huist in een pensionkamer, waarvan hij de huur niet kan betalen tot vreugde van zijn harteloze hospita die voor deze kamer een andere bestemming heeft. Zijn pad wordt gekruist door een andere eenzame ziel, het halfwassen dienstmeisje dat getracht heeft om de dagelijkse sleur te doorbreken door amoreuze uitstapjes met soldaten uit de nabije kazerne. De gevolgen zijn niet uitgebleven. Zij moet moeder worden, maar weet niet wie nu eigenlijk de vader is van het kind dat zij verwacht. Een nogal banale historie dus die o zo ge-

makkelijk had kunnen onttaarden in een melodrama. Maar de Sica's meesterhand maakt daarvan een ontroerend drama van grote schoonheid. Er wordt maar heel weinig gesproken in deze film en dat weinige behoeven we nog niet eens te verstaan, om de handeling te kunnen begrijpen. Hier is de „pur sang” cineast aan het woord die de geheimen van de filmtaal kent en die weer eens het overtuigende bewijs levert dat de film haar eigen expressiemogelikheden heeft. Men lette eens op de „stille” scènes die toch zo welsprekend zijn, zoals die waarin het meisje nog slaapdronken opstaat om koffie te zetten en, mechanisch handeldend, het mysterie van het moeder worden ondergaat. Ook het slot van de film, onbevredigend misschien voor hen die aan het einde de oplossing van alle problemen verlangen, geeft blijk van de Sica's artistieke durf om de werkelijkheid te benaderen en juist daardoor te getuigen van een onwankelbaar geloof in het leven.

E. LOPES CARDOZO.

Ingekomen boeken

Dr. G. Stuiveling, *Triptiek. Litteraire essays*. (N.V. Querido's Uitgeverij Amsterdam. Prijs f 8.50).

De kritieken en essays die Stuiveling in *Triptiek* heeft bijeengebracht zijn herdrukt uit verschillende periodieken en deels ook zijn zij teksten, door de auteur uitgesproken in radio-uitzendingen. Zoals de schrijver in de Verantwoording meedeelt zijn de meeste beschouwingen soms iets veranderd, soms verkort, soms aangevuld. Zo ontstond een reeks letterkundige beschouwingen in drie „luiken” gebroken; één met poëtische onderwerpen, één over proza en één behorend tot de studie der letterkunde. Zoals de lezer gewend is bij het lezen van alles wat Stuiveling schrijft, de helderheid treft het meest. Hoeveel auteurs schrijven niet om met zichzelf tot klaarheid te komen over een of ander probleem; Stuiveling schrijft alleen als het oordeel vaststaat en als de vorm gevonden is. Dit heeft tot gevolg dat de lezer nooit mag meedenken of meeploeteren, nooit mag twijfelen en nooit „misschien” mag zeggen. Want de kristallen worden in fluweel gebod aangeboden. En dat is, voor iemand als criticus, wel eens vermoeiend en wel eens vervelend, even vervelend als alle volmaaktheid. Er valt niet meer te streven en te wensen. Maar laat men niet denken dat dit onvriendelijk bedoeld is. Deze critieken zijn fijngeslepen juwelen, voortreffelijk geschreven, feilloos getroffen karakteristieken en joyeus gepresenteerd. Indien men, naast zijn oordeel over boeken en schrijvers, wil lezen wat een zo kundig man er van vindt, leest U dan deze beschouwingen. B.

De bekering der Laplanders in de 17e eeuw

Hoe de kerstening van ons eigen volk precies in zijn werk is gegaan, zal bij gebrek aan het nodige bronnenmateriaal wel altijd een min of meer duistere zaak blijven, want de veronderstelling dat de prediking door Willebrord, Bonifacius, Ludger c.s. van doorslaggevende betekenis is geweest moet als al te simpel van de hand gewezen worden. Meer reden is er om aan te nemen dat in de strijd tussen Christendom en Wodandienst het eerste pas heeft kunnen triomferen door de Frankische usurpatie van deze streken en de even gewelddadige onderdrukking van het oude geloof. Deze gedachte vindt steun en bevestiging in de manier waarop Karel de Grote de Saksen heeft gekerstend.

Uiteraard zijn we nog veel minder bekend met de wijze, waarop het rendiervolk in Lapland bekeerd werd. Het verleden jaar verschenen Jaarboek van de Zweedse Toeristenbond bevat echter een uitvoerig artikel over dit onderwerp, waarin ik de hoofdzaken hieronder laat volgen.

Vóór de Reformatie had de missie met min of meer succes onder de sjamaanse Lappen gearbeid en op de Hervormingsrijksdag van 1527 had Gustaaf Wasa er met klem op aangedrongen om „Gods Woord overal in den lande (zuiver) te prediken.” Het zendingswerk werd voortgezet en ten slotte verkeerde men in de overtuiging, dat het Sjamanisme volkomen verdwenen was.

Grote opschudding ontstond er in het kerkelijke kamp, toen ± 1680 op een rechtszitting bleek hoe welig het heidendom met zijn offer- en afgodendienst nog tierde. Voor de gedoopte Lappen was de weg naar de oude goden wel versperd, maar een afwassing met het op bloed gelijkende sap van elzebast kon de Christelijke waterdoop krachteloos maken... Op verschillende plaatsen werd een gerechtelijk onderzoek ingesteld. De offertafels en afgodsbeelden werden vernield en de vaak mooi besneden en met godenfiguren beschilderde tovertrommels moesten ingeleverd en verbrand worden. Wie zijn trommel verborg of een nieuwe maakte werd gestraft met geseling of spitsroedenlopen. De rechtsprotocollen vermelden allerlei interessante bijzonderheden. Zo verdedigde een trommelbezitter zich met de bewering, dat zijn trommel de rol van kompas kon vervullen. Een ander verklaarde openhartig, dat onder het zingen van oude liederen met hamers van rendierhoorn op de trommels geslagen werd om te weten te komen of het tijdstip gunstig was om op de jacht of de visvangst te gaan.

Een der inquisiteurs, ds. Noraeus, toonde zich niet alleen zeer ijverig maar ook zeer harteloos. In 1686 kwam hij met drie assistenten bij een schatrijke Laplander.

In diens heiligdom werden allerlei afgodsbeelden aangetroffen. Dominee sloeg alles kort en klein en vertrok met medeneming van de waarzegtrommel. De Laplander liet het er niet bij zitten, haalde een paar kennissen uit een naburig dorp en zette de achtervolging in. Toen de predikant en zijn helpers waren ingehaald, werden deze onder luid geschreeuw en knuppelgezwaaai gesommeerd de trommel terug te geven. Hieraan wenste dominee geen gevolg te geven: hij handelde in opdracht des konings. Daar had de Laplander echter maling aan, want hij had geld genoeg als hij boete moest betalen. Na een vechtpartij had hij zich weer van de trommel meester gemaakt. Deze wandaad mocht niet ongestraft blijven, vond dominee en dus diende hij een aanklacht in tegen de vermetele. Deze werd aanvankelijk ter dood veroordeeld, maar de straf is ten slotte gewijzigd in geseling en geldboete.

Slechter verging het in 1692 de 60-jarige Nilsson. Ds. Noraeus had hem vermaand om met zijn „duivelachtigheden” op te houden. De controleurs troffen naderhand echter bij zijn hut een offeraltaar aan, terwijl ze de oude Nilsson bij een poel heftig op zijn trommel zagen slaan onder het uitstoten van vreselijke geluiden. Wat was er gebeurd? Zijn kleinzootje was in het water gevallen en verdronken. De oude man had hem er dadelijk uitgehaald en deed pogingen om met behulp van de tovertrommel de levensgeesten weer op te wekken. De controleurs wilden hem bewegen er mee op te houden, maar dit had geen effect. Toen hem daarop de trommel werd afgenomen ontstak hij in hevige toorn en zou zeker zijn mes getrokken hebben, als hij dit bij zich had gehad. Nu bleef het bij het uiten van de meest „schaamteloze” uitdrukkingen.

Op de rechtszitting toonde hij niet het minste berouw. Integendeel: had hij geen reden om bij het oude geloof te volharden? Was zijn rendierkudde niet op een keer door een epidemie geteisterd en had hij toen niet na het vruchteloos inroepen van de hulp des Allerhoogsten meer succes gehad bij de oude goden? Welnu, zo lang hij leefde zou hij hen trouw blijven ondanks het verbod van welke autoriteiten ook. Op grond van Exodus 22e kap. Deuteronomium 13e kap. en een tweetal Rijksdagresoluties werd het doodvonnis over hem uitgesproken, terwijl ds. Noraeus de begeerlijke opdracht kreeg om de „zondaar” op de dood voor te bereiden. En zo beklom Nilsson in 1693 met een „verwonderlijke vrijmoedigheid” de brandstapel. Het 17e eeuwse Zweden, dat bovendien 300 vrouwen wegens gewaande hekserij liet verbranden, blijkt wel hard en onmenselijk wreed te zijn geweest. Het getuigde dan ook van grote zedelijke moed toen de Laplander Thorsson aan meerge-

noemde ds. Noraeus ronduit verklaarde dat hij dezelfde goden bleef vereren als zijn voorouders gedaan hadden en op dominees cynische opmerking: „God zal die trommelslagers en afgodendienaars wel gevoelig gestraft hebben” ten antwoord gaf: „Als mijn vader in de hel gepijnigd is, dan wens ik ook te ondergaan wat hij heeft doorgemaakt.”

H. LUNSINGH.

Ingekomen boeken

Dr A. Vloemans. *Inleiding tot Spinoza*. (4e herziene druk. Van Stockum en Zoon. Den Haag. 1953. f 7.50).

In het fraaie opstel over „Benedictus Spinoza, de godloze godzoeker”, verschenen in het 2e deel van de „Erflaters van onze beschaving” eindigt Romein met de volgende woorden: „Bij het lezen van Spinoza herleeft in ons de ik, die wij waren, neen: die wij wilden wezen, toen wij twintig waren. Spinoza's kristallen zuiverheid, dat is toch wel wat hem het meeste, wat hem wezenlijk van alle andere denkers onderscheidt. Spinoza is de gerijpte droom der jeugd, de belichaming van dat reiken naar het verhevene..... waarop we later wel met een glimlach plegen neer te zien, maar waarvan we diep-in weten, dat het het beste is, wat we in ons hebben. En dit, dunkt ons, is de grote erfenis, die de Godloze godzoeker nagelaten heeft”.

Nu is het bedroevend dat Spinoza zijn hoofdwerk, de „Ethica” in „geometrische trant”, d.w.z. als een wiskundig boek, verdeeld in axioma's, stellingen en bewijzen geschreven heeft, zodat het boek de gewone mens afschrikt. Daarom is het niet alleen nuttig maar ook nodig om een leidraad te hebben bij het bestuderen van Spinoza. Dit boek van Dr Vloemans, dat zijn sporen al verdiend heeft, ligt nu voor ons in een vierde, herziene druk en geeft alles wat de belangstellende leek van zo'n boek mag verwachten. Het is eenvoudig, helder en vrij volledig en is geschreven door een bewonderaar van deze grote, eenzame denker. De nieuwste onderzoekingen zijn erin verwerkt en het schenkt inzicht. Met grote nadruk zou ik dan ook hem, die zich wil verdiepen in het klare gedachtegebouw van deze allergrootste der 17e eeuwse denkers, willen aanraden om juist dit boek ter hand te nemen. Het komt mij voor dat niet alleen Spinoza's gedachten over mens en wereld niet verouderd zijn, maar dat hij, wellicht juist nu, in een haastige, verdwaasde en onzuiver denkende wereld een boodschap brengt van onschatbare betekenis.

B.

Nu Psychologie en Wijsbegeerte elkaar ontmoeten

Van Psychologie tot Mensbeschouwing

Een beschouwing bij: Dr. B. J. Kouwer en J. Linschoten, „Inleiding tot de Psychologie”, Pallas Reeks no. 3, N.V. Born, Assen (f 3,90).

Wij leven in de dagen, waarin psychologie en filosofie elkaar opnieuw en op innige wijze raken; zo innig, dat het zelfs hier en daar op een versmelting of ten minste op het vervagen van de onderlinge grenzen begint te gelijken. En deze ontmoeting vormt misschien wel een van de meest markante en voor de toekomst belangrijke ontwikkelingen binnen de geestelijke situatie van de twintigste eeuw, die vooral getypeerd wordt door de felheid, waarmee het probleem „mens” zich op de voorgrond dringt — niet alleen hier, maar ook op het gebied van het sociale.

De tijd ligt nog niet zo ver achter ons, dat beide partijen wederkerig op een zo scherp mogelijke scheiding bedacht waren en elkaar met onverschilligheid of zelfs vijandigheid bejegenden. De wijsbegeerte had zich toen te verweren tegen een psychologische aantasting van haar eens onbetwist gebied van problemen en geldigheden, waarbij men logica en kennistheorie dacht te kunnen verwisselen voor denkpsychologie en ook meer in het algemeen wijsgerige bezinning omzette in psychologische verklaringen. Van haar kant had de psychologie niet minder ernstige grieven. Enerzijds had de in die dagen heersende wijsbegeerte, verschaald tot logica, methodenleer en kennistheorie, haar weinig te bieden. Anderzijds leidde haar eigen snelle en vruchtbare ontwikkeling als jonge wetenschap tot een diepe breuk met de overgeleverde opvattingen van de filosofie omtrent de mens. Deels omdat zij in haar poging, een echte „wetenschap” te worden, vooral het voorbeeld van de exacte natuurwetenschappen opzocht, om in de ban van experimentele bewijsbaarheid en wiskundige formuleerbaarheid uit te monden in een soort mechanica of scheikunde van de ziel, waarbij de mens verloren ging achter een reeks psychische processen en een „zielkunde zonder ziel” overbleef. Deels ook omdat — vooral onder invloed van Freud en de psycho-analytische school — een inzicht in de onbewuste, irrationele en „duistere” sferen van het psychisch leven doorbrak, tegenover hetwelk heel het wijsgerig denken over „geest”, „bewustzijn” en „ziel” maar een naïef-rationalistische rest van een verouderde metaphysische of theologische traditie moest schijnen. Hoon, onwil en ergernis van de kant van de filosofen was dan vaak weer het antwoord.

Maar o ironie, juist toen Husserl als laatste en meest radicale van filosofische kant beide gebieden voorgoed ge-

scheiden dacht te hebben, werd heel de keurig opgetrokken schutting opnieuw en voorgoed omver geworpen, en niet in het minst onder invloed van zijn eigen „phaenomenologische school”. Filosofie en psychologie, naartig bezig binnen eigen problematiek, ontmoetten elkaar plotseling op gemeenschappelijk terrein en — zij het ook van andere kant — met een gemeenschappelijk doel: de mens.

Wat de wijsbegeerte betreft zagen wij een zelfbevrijding uit enge, formalistische grenzen, om opnieuw op te bloeien tot wat zij in oorsprong steeds geweest was: bezinning op de laatste, „metaphysische” vragen van zijn en zin. En het was, te midden van de versplinteringen en zinloosheden van het huidige bestaan vooral de mens, als het eenheidspunt achter dit alles, die in het middelpunt van haar problematiek kwam te staan, zodat filosofische anthropologie (vertaald: wijsgerige mensbeschouwing) bij vele filosofen tot het voornaamste gebied werd. En een dergelijke mensbeschouwing, gevoed door een min of meer revolutionair ongenoegen in wat van de huidige mens geworden was, ontwikkelde zich tot een kritische herbezinning omtrent alle opvattingen en begrippen, die door een eeuwenoude traditie ontwikkeld waren. Zij bevond zich in een radicaal gevecht met haar eigen verleden.

Een dergelijke herboren wijsbegeerte van de mens, gevoed door de grote protesten van Nietzsche, Kierkegaard, Marx en anderen, moest opnieuw iets te zeggen hebben aan een psychologie, die zelf, meer dan zij vaak weten wilde, vast zat aan traditionele denkvorm en begrippen. Sprak de psycholoog over „bewustzijn” — en hij deed dit ook, wanneer van het on- of onderbewuste sprake was — dan zag hij dit gewoonlijk op een traditioneel beperkte en rationalistische wijze. Werkte hij met het begrip „gewaarwording”, dan vooronderstelde dit een traditioneel gebonden opvatting omtrent geest, zintuig en buitenwereld. Dezelfde opvatting en scheiding van psychische binnenwereld en van materiële buitenwereld en van geest en lichaam, die hem in staat stelde van „psychische” processen, elementen en feiten te spreken, ja die het begrip „psyche” in moderne zin mogelijk maakte. Dezelfde ook, die de buitenwereld oploste in een bundel „prikkel” en die, evenals geest en lichaam, ook de twee aspecten van het beleven en van het gedrag zo ver scheidde, dat daaruit voor de moderne psychologie een onoplosbaar probleem uit overbleef.

Zo daagde ook voor de psychologie achter haar vertrouwd gebied van het psychische de vraag naar de mens als geheel, zijn lichamelijke inclusie; een vraag, waarmee zij het eigen terrein overschreed en op filosofisch gebied belandde.

Want terwijl de psychologie vooral oog had gehad voor oorzakelijke verbanden en genetische processen, stond zij nu voor de vraag naar de wezens-eenheid „mens”, waar oorzakelijke verklaring verwisseld moet worden voor een meer beschrijvende verheldering. En juist hier kwam haar de wijsgerige mensbeschouwing der laatste tientallen jaren tegemoet. De mens als handelende, levende psychisch-fysieke eenheid; de onverbreekelijke samenhang van gedrag en beleving en binnen een wereld, die niet als een bundel prikkels, maar als „situatie” optreedt; het begrijpen van elke daad en elk beleven als antwoord op een situatie tegen de achtergrond van een geheel levensontwerp; de samenhang van bewegen en waarnemen en de structuren van ruimte en tijd binnen het menselijke; de elementaire rol van het gevoelsleven als méér dan alleen een subjectieve vertroebeling van het bewustzijn; het bewustzijn als een actieve gerichtheid in een veelheid van houdingen en verhoudingen; de ander niet alleen als een object tussen de objecten, maar ook als een „jij” en in het samenzijn van het „wij”; het „behoren” niet alleen als een ethische categorie maar als iets, dat in het wezen van de mens verankerd ligt en eerst op grond daarvan heel het ethische mogelijk maakt. Ziedaar enkele motieven die, in het kader van de wijsgerige mensbeschouwing ontwikkeld, in steeds sterkere mate hun invloed uitoefenen op de huidige psychologie.

Het is deze psychologische situatie, die men vooral terugvindt in de beknopte inleiding tot de psychologie, die als derde deel in de jeugdige Pallas Reeks verscheen, en waarbij de uitgevers een goede greep deden, door als auteurs twee discipelen van de „Utrechtse School” (Rümke, Buytendijk c.s.) te kiezen. Want het gevaar dat deze richting als psychologie bedreigt — namelijk een te eenzijdige voorkeur voor filosofisch-anthropologische bespiegeling — en bij een te gemakkelijke „overwinning” op Freud e.a. — valt bij een voor de leek bestemde introductie zoals deze geheel weg. De „leek”, als mens in zijn normaal-menselijke situatie, heeft immers meer aan een bezonnen verheldering van zijn mens-zijn, dan aan een verwarrend étaleren van psychologische en psychiatrische vondsten en theorieën, zoals bij oudere „inleidingen” de gewoonte was.

Een dergelijk étaleren is hier — voor velen wellicht een teleurstelling — geheel afwezig. Men mag wel zeggen, dat het niet alleen een „wijsgerige” visie is, die de schrijvers bij de opzet van hun boek geleid heeft, maar dat zij ook van de verschillende psychologische stromingen meer de fundamenteel-wijsgerige achtergronden en problemen dan de inhoud aan resultaten

hebben ontwikkeld. Overigens, zonder in hun dienende oriënterende taak, voor zover dit op deze beperkte schaal mogelijk was, tekort te schieten. Duidelijkheid is bovendien een van de vele kwaliteiten van dit boekje.

Intussen blijft het een belangwekkende vraag, wat op den duur van een algemene psychologie, ingeklemd tussen wijgerige mensbeschouwing en een op genezing van het abnormale gerichte psychiatrie en psycho-pathologie over zal blijven. Tot dusver lag het verschil vooral in de theoretische houding: de psychologie overheersend causaal-verklarend op het ontstaan gericht, de wijsbegeerte beschrijvend-verhelderend op wezensstructuren. Of om een voorbeeld te nemen: Freud gaf een genetische verklaring van het voorkomen van angst op grond van bepaalde gebeurtenissen, in casu de geboorte, maar hij veronderstelde daarbij een bepaalde opvatting omtrent het wezen van de angst. Een wijsgerige benadering van de angst, zoals bekend uit de existentie-philosophie, tracht het wezen van de angst als menselijke mogelijkheid te begrijpen, maar kan op haar beurt nooit komen tot relaties, als door Freud in het licht gesteld. Iedere opvatting die hier voor het een, met uitsluiting van het andere zou willen kiezen, houdt een miskennis in; de ware en

vruchtbare weg schuilt in een ontmoeting. Maar terwijl er aldus een breed veld overblijft, waarop de filosofie zelf nooit iets te zeggen heeft dan hoogstens als wijsgerige verheldering en doorgronding, blijft er de vraag of tenminste de algemene psychologie, opnieuw van haar taak als zielkunde bewust, niet gaandeweg oplost in een algemene mensbeschouwing. Zij heeft immers niet meer met een „psyche“, maar met de mens als mens te maken. Binswanger doopte althans zijn psychologie om tot een leer van het „menselijk bestaan“. En deze keuze, hoe persoonlijk ook, was in feite symptomatisch voor de hele situatie, waarin de huidige algemene psychologie zich heden ten dage bevindt.

Het is duidelijk, dat voor de op zelfbeinning gerichte leek een filosofische verheldering van zijn mens-zijn meer vruchtbaar is dan een ronddraaien in vak-specialistische theorieën en begrippen. Maar het is even evident, dat de huidige wijsgerige mensbeschouwing nog bij lange na niet het fonds aan vruchtbare inzichten heeft geabsorbeerd, dat door huidige psychologie en diepte-psychologie werd opgebouwd. En zelfs, dat een te sterke binding van psychologie aan huidige wijsbegeerte — zoals hier en daar op te merken — stremmend kan werken.

HANS REDEKER.

BRIEVEN VAN LEZERS

Om onze plaats in het nationale leven

De laatste tijd is gebleken, dat enkele militante antimilitaristen ons Verbond willen zien als een platform, vanwaar zij hun particuliere inzichten omtrent de huidige bewapeningspolitiek wereldkundig kunnen maken. Daarom moet er nog eens ernstig op gewezen worden, dat er een grens bestaat tussen het arbeidsveld van kerken en H.V. enerzijds, politieke partijen anderzijds.

Natuurlijk, humanisme en oorlog zijn even onverenigbaar als humanisme en communisme. Iedere humanist verafschuwt de oorlog. De vraag echter hoe we een duurzame vrede kunnen bereiken, ligt geheel op het politieke vlak.

Onze traditionele politieke partijen kennen hieromtrent weinig verschil van mening: opvoering van de paraatheid van het Westen zien zij als de enige weg, die thans verantwoord is. Tot dusver is gebleken, dat het Nederlandse kiezerscorps in overweldigende meerderheid zijn vertrouwen aan deze partijen heeft geschonken, dissidenten hebben geen voet aan de grond gekregen.

Deze sectariërs nu mogen van kerken of verbond geen uitspraken verwachten die de partijen niet voor hun verantwoording durven nemen en waar de beroepspolitici de schouders over ophalen. Ons verbond is geen genootschap van politieke betweters het kan en mag dit niet zijn, wil het niet tot een onbelangrijk groepje verschrompelen. Daarom ook zijn diegenen er zo volkomen naast die beweren, dat ons H.V. — evenals de kerken in het verleden — aan bloedarmoede zou gaan lijden, wanneer het zijn stem niet doet horen in deze en dergelijke actualiteiten. Met een uitspraak in hun geest wel te verstaan! Hebben deze mensen er zich dan nooit rekenschap van gegeven hoe weinig zij achter zich hebben? Of willen zij het H.V. spannen achter hun wagentje, dat in de politieke arena zo hopeloos gefaald heeft? Het zou onze ondergang zijn.

Er bestaat in ons land een vredesbeweging, die nu en dan een manifest uitgeeft. De reactie van de pers en van de politieke deskundigen is zodanig geweest, dat niemand buiten de beweging meer van dit soort manifesten onder de indruk komt. Het is best mogelijk, dat de opstellers miskende politieke genieën zijn, doch de beroepspolitici die het vertrouwen van de kiezers hebben denken daar anders over. Voorshands gaan deze pacifisten door voor vage idealisten die men — voorzover men al ooit van hun beweging gehoord heeft — moeilijk ernstig kan nemen. Dit

moge niet vleidend zijn, zo liggen de zaken. En men mag toch ook wel eens rekening houden met de realiteit. Daarom zou het H.V. zich ernstig compromitteren (laat ik dat woord ook maar eens bezigen!) wanneer het als zodanig de ideeën van deze mensen overnam.

Officieel gebeurt dit natuurlijk niet, doch er zijn bedenkelijke symptomen van bewust of onbewuste beïnvloeding te signaleren. Ik denk alleen maar aan de Amersfoortse congresvoorstellingen met de daarop gevolgde emotionele discussie, een en ander getuigend van volkomen onbegrip voor plaats en functie van het H.V.

Dan denk ik aan een tweetal redactionele „Actualiteiten“ in M. en W. van Mei j.l., die schijnbaar zo onschuldig waren, doch waaruit men de opzet kon proeven. In de eerste maakte men bezwaar tegen een militaire parade op Koninginnedag. Bij mijn weten heeft militair vertoon altijd tot de spelregels behoord, en zelfs als er eens geen legers meer zouden zijn, dan nog zou de kleurige operette-parade bij zo'n gelegenheid niet mogen ontbreken. Op genoemde dag nu waren er duizenderlei andere vermakelijkheden waaraan zwartkijkers zich hadden kunnen ergeren: straatkermis, aubades, fanfare-optochten, verklede potsenmakers, officiële toespraken, kinderspelen, sportmanifestaties, radioprogramma's van klompdans en zilvervloeden, etc. In Soest hield men een voetbalwedstrijd voor een liefdadig doel, waar Prins Bernhard persoonlijk aanwezig was en een beker uitreikte. Wie zou tegen deze dingen nu protesteren? Slechts vooringenomenheid tegen de huidige bewapeningspolitiek kon iemand zo'n uitval in de pen geven, die in M. en W. niet huishoort en zeker niet onder redactionele vlag. Trouwens, wat bereikt men met zulke uitvallen?

Veel erger was de kwestie van het Migtoestel in hetzelfde nummer; hierbij had men maar even verzwegen, dat de oproep tot „verraad“ uitsluitend de Korea-oorlog gold¹⁾. Is men vergeten, dat hier de legers der Verenigde Naties strijden tegen de agressie? Dat het niet gaat om Korea, maar om het beginsel der collectieve veiligheid? Dat het alternatief een tweede München zou zijn geweest, met al de nasleep van dien? Dat ook Nederlandse vrijwilligers

¹⁾ Mens en Wereld sprak van een beloning voor de vlieger *achter het ijzeren gordijn*, die zijn toestel aan de Amerikanen in handen wil spelen; verderop van de *koude oorlog*. In werkelijkheid heeft opperbevelhebber Mark Clark de oproep gericht tot vliegers in Noord-Korea en communistisch China. Inmiddels heeft Churchill verklaard, dat dit niet in strijd is met het oorlogsrecht, mits er vijandelijkheden aan de gang zijn. — De voorstelling zoals Mens en Wereld die gaf is dus volkomen onjuist, en daardoor misleidend.

voor de zaak van de vrije wereld in het veld staan en beschoten worden vanuit Migs? Wie zou er tijdens de Duitse bezetting bezwaar gemaakt hebben tegen het uitvorsen van Duitse geheimen door de Geallieerden? De methode moge onwaardig zijn, de hele oorlog is onwaardig; in dit geval heeft het Westen die niet uitgelokt. Zo gezien is de uitlating in M. en W. volkomen misplaatst.

Het H.V., dat zijn plaats in het nationale leven moeizaam moet verwerven, staat niet op anti-gouvernementeel standpunt, al laat het ieder vrij in zijn persoonlijke overtuiging. Het betekent dus, dat het als zodanig geen stelling neemt tegen alles wat de Regering doet, en zeker niet op allerlei bijkomstigheden vit. In kleine dingen betekent dit ook dat we b.v. op Koningsdag de regels van het spel aanvaarden (al zijn die wel eens opgesteld door Stultitia), ons in erecomité's laten vertegenwoordigen en bij officiële gelegenheden als zodanig aanwezig zijn. In het nog kleinere betekent het, dat de plaatselijke voorzitter van het H.V. dient te verschijnen, wanneer de burgemeester of de garnizoenscommandant van Amersfoort een receptie mócht houden, wanneer de omstandigheden dat vereisen zelfs in het zwart!

Wanneer wij in het openbaar de officiële spelregels verwaarlozen en ons verkeerd laten beïnvloeden, dan krijgen ook wij de reputatie van een sectarisch groepje vage idealisten, die men gevoeglijk kan laten praten. De zaak van de buitenkerkelijken in Nederland zou hiermee in geen enkel opzicht gediend zijn, en zeer velen zouden er voor passen, met zo'n verbond te worden vereenzelvigd.

Ik heb gemeend, deze ernstige waarschuwing eens te moeten laten horen, juist omdat de door mij gewraakte personen naar verhouding veel meer van zich laten horen en daardoor naar buiten beslist een verkeerd beeld geven van wat in het H.V. leeft. Dat ik de bewapening alleen als een zeer noodzakelijk kwaad beschouw, behoeft ik wel niet te zeggen. Ook niet, dat ik in vele opzichten respect heb voor deze pacifisten. Wanneer zij over hun vak spreken, of over het humanisme, dan wil ik graag naar hen luisteren, het onvermijdelijke citaat van Henriëtte Roland Holst daarbij inbegrepen. Maar op politiek gebied beschouw ik hen als hopeloze diletanten, die verwarring stichten met de beste bedoelingen. Misschien heb ik ongelijk en zien zij de zaken juist; misschien zijn zij roependen in een woestijn van onbegrip. Maar voorlopig zie ik niets wat daarop duidt, en daarom moet het H.V. zich als zodanig met nadruk distancieren van hun inzichten, wil het zich de begeerde plaats in het leven verwerven.

G. W. HUYGENS.

De Ark

Onlangs spraken wij met enkele mensen over de Ark te Nunspeet. Zij hadden hun vakantieplannen nog niet definitief voor elkaar. Natuurlijk hebben wij hen toen aangeraden naar de Ark te gaan. Heel verwonderd vroegen zij ons of de Ark dan niet al lang volgeboekt was. Gelukkig voor degenen, die nog niet weten waar zij naar toe zullen gaan: *Er is nog plaats*, ook in Juni, Juli en Augustus.

De prijzen herhalen wij hier ook nog maar eens: volledig pension per persoon per week f 35,—, voor kinderen van 5 tot 11 jaar f 25,— en voor kinderen beneden 5 jaar f 20,— per week.

Kortgeleden is het Jeugdgebouw gereedgekomen: prima slaapzalen voor ca 50 kinderen. De prijzen voor een schoolweek, of een vakantieverblijf voor groepen zijn zeer laag.

Als Uw plannen nog niet vaststaan, wees dan verstandig en vraag aan de Ark of er in de door U gewenste periode nog plaats is. Het adres: Humanistisch Vacantieoord De Ark, Belvédèrelaan 14, Nunspeet, telefoon K 3412—2404.

Veel misverstand over de doelstelling van het Humanistisch Verbond is veroorzaakt door verwarring van de begrippen „godsdienst” en „religie”. Men zou „godsdienst” geordende religie kunnen noemen. En nu heeft de humanist voor niets zozeer een afschuw als voor ordening van zijn religieus leven en religieus besef. Daarom is de humanist vóór alles on-godsdienstig: niet omdat hij niet religieus is, doch veeleer omdat hij te religieus is om godsdienstig te zijn, want hij beschouwt het alles irreligieus te pretenderen, dat men het onweetbare zou kunnen weten en het onkenbare zou kunnen kennen.

Mr. A. DIRKZWAGER.

Boekbespreking

Nieuwe Weerbaarheid, Een studie in opdracht van het hoofdbestuur van Kerk en Vrede, — Van Loghum Slaterus, Arnhem, f 2,90.

Het eerste deel van dit boek bevat degelijke studies over de verhouding van de Christen tot de problemen van oorlog, macht, recht, staat enz. en onderzoekt de mogelijkheden om weerbaar te zijn zonder tegen de geest van het evangelie in te gaan en die tegelijkertijd effectiever zijn dan bewapeningswedloop en oorlog. Een ahangsel brengt tal van historische voorbeelden van geestelijke weerbaarheid.

Het boek, geschreven voor Christen-antimilitaristen, heeft ook humanisten veel te zeggen. Ten eerste omdat het telkens een beroep doet op de rede en vooral,

Dit wordt dan alweer de laatste aankondiging voor dit jaar, dus nog een laatste herinnering.

Het familiekamp van 18—25 Juli is thans geheel volgeboekt. In de beide andere familiekampen zijn nog enkele plaatsen open.

25 Juli—1 Aug. leiding fam. Winter.

1—8 Aug. leiding fam. Meijer. In dit laatste kamp is gelegenheid voor hen die dit wensen tot samen zingen en lekespelen, onder afzonderlijke leiding, enkele uren in de middagen. Prijzen: kinderen beneden 1 jaar gratis, van 1 t/m 5 jaar f 17.50, van 6 t/m 11 jaar f 25.—, ouderen f 36.— alles per week. Plaats „De Ark” te Nunspeet.

Ook in de beide kinderkampen is nog plaats vrij. Ze worden gehouden van 25 Juli—1 Aug. en van 1—8 Aug. op het kampeercentrum „De Leemkule” te Hattem. Prijs f 30.— per week.

De zomerschool wordt weer gehouden in samenwerking met de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort. Onderwerp: „De betekenis van het Religieuze Humanisme”. Prijzen f 39.—, f 37.50 of f 36.— naar keuze en draagkracht. Ook hier is nog wel plaats vrij! Aanmeldingen aan het Centraal Bureau, Bleijenburgstraat 1, Utrecht.

Verder zijn er nog de jongerenkampen: voor meisjes en jongens van 15—21 jaar. Prijs f 22.50 per week.

18—25 Juli vakantiecamp

25 Juli—1 Aug. Discussiecamp.

1—8 Aug. Vacantiecamp.

Het 1e en 3e kamp dragen het karakter van ontspanning, terwijl in het 2e kamp meer tijd voor inleidingen en discussies zal worden vrijgehouden.

Plaats: een landgoed in de omgeving van Vollenhove.

Aanmeldingen bij Cor Sjollesma, Daltonstraat 27, Hilverhum.

In samenwerking met de Studenten Vereniging op Humanistische Grondslag:

1—8 Augustus voor meisjes en jongens van 12—15 jaar.

Van 8—15 Augustus voor meisjes en jongens van 15 t/m 18 jaar. Prijs f 22.50 per week.

Plaats in de omgeving van Speulde op de Veluwe.

Aanmeldingen bij Hans Vos, Regenteselaan 32, Utrecht.

omdat de leringen van Christus heel wat dichterbij de psychologische en sociale werkelijkheid staan, dan vele humanisten en christenen veronderstellen! B.

UIT en OM het H.V.

Op 13 Juni 1953 werd het volgende telegram aan de president van de Verenigde Staten gezonden:

his excellency

dwight d eisenhower

president usa, Washington

executive committee dutch humanist association definitely non political stop alarmed by rumours about law-suit rosenbergs stop without judging merits of trial stop feel anxiety in these circumstances about consequences execution in our cause of humanity and democracy stop appeal to your excellency to suspend irrevocable execution and to take measures to reassure western democratic public opinion

Van Praag president

De vertaling luidt als volgt:

Z.E. Dwight D. Eisenhower, President der U.S.A., Washington.

Dagelijks Bestuur Nederlands Humanistisch Verbond beslist niet-politiek. Verontrust door geruchten rondom proces Rosenbergs. Zonder het essentiële van het proces te beoordelen. Zijn onder deze omstandigheden verontrust over consequenties executie voor onze zaak van menselijkheid en democratie. Doen een beroep op Uwe excellentie onherroepelijke executie op te schorten en maatregelen te nemen om de westerse democratische publieke opinie gerust te stellen.

Van Praag, voorzitter.

Internationale School voor Wijsbegeerte.

Naast de cursus over de betekenis van het Religieus Humanisme (zie de rubriek Vacantieplannen) worden deze zomer in de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort nog een aantal andere cursussen gehouden, waarvan wij speciaal willen noemen:

13—18 Juli. Onderwerp: Some Clues to Present Problems; Cursusleider: H. J. Blackham, Oxford, Secretary of the First International Congress on Humanism and Ethical Culture.

27 Juli—1 Augustus. Onderwerp: Wereld en Levensbeschouwing; Cursusleider: Prof. Dr J. Clay.

17—22 Augustus. Onderwerp: De mens in afhankelijkheid en vrijheid; Cursusleider Prof. Dr C. A. Mennicke.

1—4 September. Onderwerp: Problemen van Godsvoorstelling en Godsbegrip; Cursusleider: Prof. Dr J. Bleeker.

Humanitas.

De Vereniging voor Maatschappelijk Werk op Humanistische Grondslag Humanitas hield op 30 en 31 Mei haar jaarlijkse congres te Eindhoven.

Hoewel men op de groei van Humanitas tot een ledental van 7000 met recht trots was, vreesde men niet in staat te zijn om al het werk, dat zich aan Humanitas opdringt te kunnen verrichten, weshalve men opnieuw tot een intensieve werfactie wil overgaan. Over de mogelijkheden tot uitbreiding sprak de Heer P. A. Pols uit Groningen.

De Voorzitter van Humanitas, Mr Dr in 't Veld, leidde het onderwerp „De Grondslag van Humanitas” in. De Heer N. W. Wijnen uit Den Haag sprak over de werkzaamheden van de Algemene Emigratie Centrale.

S.V.H.G.

Het Hoofdbestuur van de Studenten-Vereniging op Humanistische Grondslag is thans als volgt samengesteld: H. Cohen, praeses; A. M. Koppius, vice-praeses; J. C. Hoogewerff, Voorstraat 53, Delft, ab-

actis I, Mej. J. Klein, ab-actis II; Mej. J. J. J. van Gendringen, quaestrix.

Drupelsteen.

Het orgaan van de S.V.H.G. heeft een naam gekregen: Drupelsteen. Uit de toelichting blijkt, dat dit woord een verbastering is van druipsteen (dat klonk zo gewoon, „zo regenachtig”) en dat het dus niet de bedoeling is de S.V.H.G. te vergelijken met de steen, die door de gestadige werking van druppels (individueel en hun uitingen) uitgehold wordt. Neen, de drupelsteen (druipsteen) verrijkt zich juist door de werking van de in de druppels gebonden potentiële steenvormer onder invloed van de omgevingslucht (de maatschappij), die de mogelijkheid tot realiteit doet worden, onder afgifte van koolzuur (activiteit) aan de lucht.

Dit proces kan leiden tot prachtige vormen, groots en fantastisch. Afsluiting van de lucht kan echter tot volledige oplossing van de steenformatie leiden. Daarvoor zijn men dus op de hoede! Wij hopen dat Drupelsteen moge bijdragen tot een schone harmonische formatie.

Het Verbond binnenshuis

Jaarverslagen

bestuderen — als regel misschien een vrij dorre bezigheid wordt een boeiend werkje, als het gaat om de jaarlijkse pennevruchten van onze gemeenschapssecretarissen (en secretaressen niet te vergeten). Vooral sommigen zien kans van de jaarlijkse verantwoording een waardevol stuk te maken, dat overzichtelijk ingedeeld niet alleen het onmisbaar cijfermateriaal geeft, maar ook in een enkel woord een duidelijk beeld van de gemeenschapsactiviteiten, die niet in cijfers zijn te vangen.

Verheugend is het ook uit deze verslagen te kunnen vaststellen welk een aandacht verscheidene gemeenschapsbesturen schenken aan versteviging en verdieping van het

contact met leden.

Ook hier is een goed begin het halve werk. Bijna alle gemeenschappen kennen de goede gewoonte om met de nieuw-ingeschreven leden te gaan kennismaken door een bezoek van een bestuurslid of van een wijkhoofd. Sommige organiseren voor deze kennismaking zelfs speciale bijeenkomsten, waar in een inleidend praatje iets over achtergrond en doelstelling van het Verbond wordt verteld en er verder voor de nieuwe leden ruimschoots gelegenheid is om aan het woord te komen, waardoor zij van hun motieven en verwachtingen kunnen doen blijken. Voor een gemeenschapsbestuur zijn dergelijke bijeenkomsten dan ook bijzonder waardevol. Zij

geven ook gelegenheid de leden, die zich nog vreemd voelen, te wijzen op de mogelijkheden, die de gemeenschap hun biedt. Want — met alle respect voor circulaire en mededelingenbladen, die in deze papieren tijd veelal bedroevend slecht gelezen worden — een gesprek van man tot man is méér dan welke schriftelijke uiteenzetting ook geschikt om het ijs te breken. Velen hebben nu eenmaal een zekere schroom te overwinnen voor en aler zij een huiskamerbijeenkomst, een studiegroepje binnenstappen, hoe hartelijk de uitnodiging ook gesteld mag zijn. Het gevoel bekenden van de kennismakingsbijeenkomst of van het huisbezoek te ontmoeten, maakt het doen van verdere stappen lichter.

Natuurlijk blijft de aandacht voor dit intermenselijk contact niet beperkt tot de nieuwe leden. Dit is geen probleem, wanneer het gaat om hen, die een uitgesproken belangstelling voor een bepaald onderwerp of aspect hebben. Zij vinden hun weg wel naar de cursus of groep, waar hun interesse aan de orde komt en des te eerder naarmate het gemeenschapsprogramma gevarieerder is.

Maar ook leden zonder studieknobbel en zonder nijpende behoefte aan uitputtende discussies moeten zich in de gemeenschap opgenomen kunnen weten. Ook zij willen wel eens van gedachten wisselen over levensbeschouwelijke vragen, maar zij voelen zich daarvoor eerder in staat, wanneer de gedachtenwisseling niet zozeer het karakter krijgt van een discussie, als wel

van een gezamenlijk zoeken en tasten in kleine, vriendschappelijke kring.

Steeds meer gemeenschappen vinden de wegen om in deze behoefte te voorzien. Het napraatje als slot van de bezinnings-bijeenkomst doet het goed in verscheidene gemeenschappen, o.m. in Utrecht, dat ook aan een fleurige aankleding van de zaal goede zorgen besteedt. Huis-kamerbijeenkomsten, sociëteitsavonden (Den Haag) dragen er toe bij de onderlinge band te versterken. En wie zal zeggen hoeveel goede en sterkende gesprekken al niet plaats vonden tussen humanisten, die na kennismaking in en door het Verbond zo maar eens een avond bij elkaar „aan kwamen”?

Het leggen van een hechte, geestelijke band is misschien eerst goed mogelijk, wanneer een geestelijke raadsman zich daaraan volledig kan wijden. Maar in afwachting daarvan kan toch wel het een en ander gebeuren. Zo wordt in sommige plaatsen van gemeenschapszijde bij belangrijke gebeurtenissen in het gezinsleven medeleven getoond, dat uitgaat boven het plichtmatige kaartje en het gebruikelijke handje.

Wanneer er soms aanleiding is voor een bloemetje of een ander tastbaar blijk van medeleven, kunnen de kosten daarvan dikwijls bestreden worden uit een speciaal potje, waarvoor meestal vrij makkelijk bijdragen zijn te krijgen, vooral wanneer het — zoals in Enschede — de pakkende naam van „Leef-mee-fonds” kreeg.

En in dit verband wil ik ook nog eens een goed woord doen voor de beoefening der

gezelligheid.

Men moet de verwondering hebben gezien, wanneer ook zij, die al jarenlang lid zijn, merken dat het ook mogelijk is in de kring van humanisten te zijn zonder denkrimpels, zonder te jongleren met begrippen als verantwoordelijkheid en waarheid en zonder het gevoel, dat dit samenzijn beslissend zal zijn voor de toekomst van mens en wereld. De deelnemers aan de kampen weten, dat humanisme en genoeglijkheid elkaar niet uitsluiten, maar ik kan me voorstellen, dat zij, teruggekeerd in hun gemeenschap, in een enkel geval moeite zullen hebben deze herinnering te bewaren.

Maar ook hier blijven de verbeeldingskracht en het initiatief van de gemeenschapsbestuurders niet zonder resultaat. Jaarwisselings-bijeenkomsten, familiedagen, fietstochten, weekends, langste-dagvieringen en nog zoveel andere vormen van samenzijn tonen, dat tal van gemeenschappen hun leden meer bieden dan de gelegenheid om naar lezingen te luisteren. Deze zomermaanden zijn voor dit werk wel bijzonder geschikt en ik zal graag van activiteiten op dit gebied horen. Bijzonder aantrekkelijk wordt deze gezelligheidsbeoefening, wanneer zij kan plaats vinden

in internationaal verband.

Daarvoor is de gemeenschap Oost Zeeuws Vlaanderen te Terneuzen in de gelegenheid en zij heeft daar dan ook een goed en voortvarend gebruik van gemaakt. Er is reeds een nauw en veelzijdig contact met de afdeling Gent van het Belgisch Verbond. In Mei 1952 werd een excursie naar Gent gehouden o.l.v. de heer Arthur Hublé oud-directeur van het Onderwijs te Gent. Prof. Dr De Coninck sprak in Terneuzen over „De afstamming van de mens” en liet een opgetogen gehoor achter. Daarna traden enkele Nederlandse sprekers in Gent op.

Dat hier meer dan zakelijke verbindingen tot stand zijn gekomen, bleek op de Zondag na Februari-ramp, toen enkele vrienden uit Gent aanstonds naar Terneuzen kwamen om te zien of zij hulp konden bieden. Gelukkig was dit niet nodig, schrijft mij de secretaris van Oost Zeeuws Vlaanderen, de heer J. J. Smid, maar dit gebeuren heeft ons toch diep getroffen.

Zondag 17 Mei j.l. maakten de afdeling Gent en de gemeenschap Oost Zeeuws Vlaanderen gezamenlijk een excursie naar Brugge en Damme onder leiding van de heer Jan Schepens, redactie-secretaris van de Vlaamse Gids. De excursie is uitstekend verlopen, schrijft de heer Smid en hij gaat verder: „De uitleg die we kregen, staande voor de schilderijen van Memlinck en de van Eycks, zal niemand licht vergeten. U had onze leden moeten zien zitten in de taverne „Lamme Goedzak”. Ieder heeft daar iets gevoeld van het Vlaamse volksleven met zijn waarlijk goede levenskunst. Het ging er vrolijk toe, een goede tegenhanger voor onze Noord-Nederlandse neiging tot zwaarwichtigheid.” En daar heb ik niets aan toe te voegen.

W. COENDERS.

De Ark

Hum. Conferentie- en Vacantieoord

Tarieven voor volledig pension

Voor volwassenen

f 35,— per week — f 5,50 per dag

Voor kinderen beneden 11 jaar

f 25,— per week — f 4,— per dag

Voor kinderen beneden 5 jaar

f 20,— per week — f 3,25 per dag

Voor groepen speciale condities.

2-, 4-, 5- en 6-persoons kamers en slaapzaal.

Bespreking van verblijf kan geschieden bij het Humanistisch Conferentie- en Vacantie-oord, Belvédèrelaan 14 te Nunspeet, telefoon K-3412, 2404.

Betalingen ter plaatse of op giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond te Utrecht.

Sexuele Opvoeding door

Dr V. W. D. SCHENK

Het gezonde huwelijk door

MEVR. A. C. PLOEG-PLOEG.

Plezier in het Werk door

C. H. SCHONK.

Wat doet 't Humanistisch Verbond?

door H. J. J. LIPS

Pakketprijs voor deze 4 brochures tezamen f 0.30

(oorspronkelijke prijs f 0.60).

Poging tot Plaatsbepaling

door Dr. J. P. VAN PRAAG.

Humanisme en Socialisme

door PROF. MR H. R. HOETINK

Oud-Indische Mystiek door

PROF. DR B. FADDEGON.

Pakketprijs voor deze 3 brochures tezamen f 1.—

(oorspronkelijke prijs f 1.40)

Bestellingen bij de gemeenschappen of op postgiro 304960 t.n.v. Humanistische Verbond te Utrecht.

Een gezond begrip voor Uw kind

vindt u in het Gezinsinternaat Kasteel Hattem bij Roermond, tel. 3603.

Neutraal milieu voor kinderen van 6 tot 14 jaar (met leer- en/of gezinsmoeilijkheden, alsmede op advies van huisarts of specialist i.v.m. diëet, medische controle e.d.).

Gezonde mooie omgeving tussen Roer en Maas. Modern comfort. Schoolgang of huisonderwijs. Paedagogische leiding onder medisch toezicht.

Uitv. prospectus verkrijgbaar bij:

Mevrouw S. van Heusden-Holdert, Paedagoge en Leidster v. h. Internaat.

TE KOOP GEVRAAGD

door de Stichting Militaire Tehuizen van het Humanistisch Thuisfront 2 in goede staat verkerende piano's voor haar Militaire tehuizen te Havelte en Amersfoort. Brieven met prijsopgave aan het Centr. Bureau: Hekelveld 16, Amsterdam.

Wie is bereid om een goed boek beschikbaar te stellen voor de bibliotheek van ons nieuwe Militaire tehuis te Amersfoort? Boeken te zenden aan het Centr. Bureau van de Stichting Militaire Tehuizen van het Humanistisch Thuisfront: Hekelveld 16, Amsterdam. Verzendskosten worden desgewenst vergoed.

**Proceedings of the
First International Congress on Humanism
and Ethical Culture.**

Amsterdam, August 21-26, 1952

In dit boek zijn in het Engels afgedrukt de openingsredevoeringen van Dr. J. P. van Praag en van Julian Huxley, de 18 gehouden inleidingen, een samenvatting van de discussie, statuten en reglementen van de nieuwe Internationale organisatie en de aangenomen resoluties.

152 pag. Prijs f 4,90 ingenaaid.

Bestellingen op postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond of bij de gemeenschappen.

N.V. LEVENSVZERKERING MIJ.

AURORA Opggericht 1887
HERENGRACHT 62 - A'DAM - TEL. 47006-42878

RENTE-
KAPITAAL-
VOLKSVERZEKERINGEN

**WIJ VESTIGEN UW AANDACHT OP ONZE
STUDIEVERZEKERINGEN**

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding geeft recht op toepassing van lage crematie-tarieven. Gezinscontributie f 3.— per jaar. De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

**Alle gewenste inlichtingen: Hoofdkantoor
Riouwstr. 186, Tel. 554797, 'S-GRAVENHAGE.**

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel „Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS, Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

**WAAROM UW KIND NAAR EEN
DUUR INTERNAAT,**

nu het naar leraarsgezin kan?

W. J. Emmelkamp, Deventerstraat 39, Apeldoorn, tel. 6035. Lid H.V. sinds 1946. Pensieprijs f 95,— per maand.

Besch. Dame, 55 j., buitenk., beh. ontw., zorgz. huisvr., opgew., z.z.g.g. als

DAME HUISH.

bij Heer.

Br. no. J 4, bureau van dit blad.

*Wat leeft er onder
de jongeren?*

DE LIBERTIJN

maandblad voor jongeren
uitgave: humanistische
jongeren gemeenschap

abonn.: f 1.50 per jaar

Neemt U eens een proefabonnement voor het lopende jaar à f 0,75.

Redactie-secretariaat: IJzerstr. 46b, Rotterdam-W.

Betalingen: postrekening 58.48.02 t.n.v. penningmeester H.J.G., Amsterdam.

**HUMANISTISCH
THUISFRONT**

geeft advies, hulp en bijstand aan militairen, gedemobiliseerden en hun gezinnen.

Centraal Bureau: Hekelveld 16, A'dam-C., telefoon: 38583.

LECTUUR VOOR INDONESIË.

Zendt Uw gelezen maand- en weekbladen naar onze 2e Secr. W. Dil, Tomatenstraat 187, Den Haag. Wij zenden alles dadelijk door. Ook studieboeken en ontspanningslectuur zijn zeer welkom. Literatuurdienst Ver. Nederland—Indonesië.

GEHUWDE VROUW

middelb. leeft., zoekt secretaresse-, secretariaats- of administratieve werkzaamheden, omg. Baarn/Utrecht, A'foort, A'dam of Gooische gemeenten. Kunende typen, praktijkerv. v. boekhouding en alle voork. bureauwerkzaamh.

Br. lett. J 1, C.B. Hum. Verbond, Utrecht.

Welk onderwijzersechtspaar, ook vriendinnen o.d. willen zich een

PRETTIGE WERKKRING

verzekeren en goede toekomst opbouwen door medewerkers te worden van goed renderende Talenschool, centr. gel. in Zd.-Holland? Geg. dienen in het bezit te zijn van een of meer akten M.O. v. talen of hiervoor te studeren, zich te willen bekwamen als leraar(es) Steno „Groote” en Typen, vlotte omgangsvormen en takt te bezitten. Nu geen fin. deelname, doch binnen afzienbare tijd wel gelegenheid tot overname (huis besch.b.)

Br. J 2, C.B. Hum. Verbond.

Algem. ontwikkelde vrouw zou gaarne

CORRESPONDEREN

met humanist(e), bij voorkeur met belangst. voor goede muziek en literatuur.

Br. J 3, C.B. Hum. Verbond, Utrecht.